

שבר רביעי - "מבצע ברברוסה"

זהו שבר שבמכוון נבנה צר יותר כדי להמחיש לנו שמדובר בנקודת מפנה קריטית מאוד להבנת המשך השבר: הן בהיבט המלחמתי - הפלישה הצבאית לשטחי בריה"מ והפרת ההסכם עימה, והן בהיבט היהודי - התחלת ה"פתרון הסופי". לכן, גם מבחינה אדריכלית וויוזאלית זוהי נקודת הירידה העמוקה ביותר ...

בשבר מס' טלוויזיות קטנות שקועות ברצפה המקרינות סרטים וצילומים שהם מקדמי סיפור - 4 מיליון חיילים גרמנים ובעלי בריתם (רומנים, הונגרים, פינלנדים וכו') השתתפו במבצע הצבאי הענק הזה. הם היו מחולקים לארמיות אדירות שפלשו במפתיע לבריה"מ. חלק מן הסרטים המודגמים עוסקים ב: 1. גייסות האלה 2. בשבויי המלחמה הסובייטים שהורעבו למוות במחנות הגרמניים 3. בהרס ובחורבן שזרעו הוורמאכט ועוזריו בכפרים ובעיירות של בריה"מ.

המוזיאון עוסק בתולדות השואה אבל הוא נמצא בתוך קונטקסט של **מלחמת שמד אידאולוגית**: 26.6 מיליון קורבנות נהרגו בפלישה הזו לשני הצדדים, כאשר 11 מיליון מתוכם היו חיילי הצבא האדום (היו בערך 30 מ' חיילים סובייטים סה"כ). רק 3 מתוך 100 חיילים סובייטים חזרו מהקרבות הנוראים ההם. לכן, זוהי מלחמה איומה בהיבט הסובייטי, מלחמה אידאולוגית שבה הגרמנים השמידו ורמסו תחתם הכול ("אדמה חרוכה").

נתון נוסף חשוב נוגע לשבויי המלחמה הסובייטים שנפלו בידי הגרמנים וסבלו מאוד במחנות השבי שלהם. לכן, רבים מהחיילים שמחו לצאת מהם, כאשר הגרמנים הציעו להם תפקידי שטח ביצועיים או שמירה במחנות הריכוז וההשמדה. דמאניוק למשל הסכים לעבור "הכשרה" כזו כי זה היה מעין "קרב הצלה" עבורו. זה מסביר מדוע נשמע על שומרים אוקראינים רבים במחנות. גם מחנה מיינדק וגם בירקנאו הוקמו בהתחלה כמחנות לשבויי מלחמה סובייטים.

גורל החיילים היהודים - כחצי מיליון חיילים יהודים שירתו בצבא האדום ואם הגרמנים קלטו שהם יהודים (בייחוד אם היו נימולים) הם רצחו אותם מידית. מצד אחד, גיוס לצבא האדום היווה הצלה עבורם מהגורל הצפוי לבני משפחותיהם. מצד שני, מעטים מהם שרדו את הקרבות או את השבי הגרמני כי זוהו ונרצחו מידית.

חלל 5 - התחלת הרצח השיטתי, אינזאצורופן C

שאלות	הסבר	
מדוע הנאצים הפרו את ההסכם? מראש ההסכם נבנה על אינטרסים הדדיים של 2 המעצמות הגדולות, וכעת אין אינטרס להמשיך את ההסכם.	[לפי הזמן והקבוצה ניתן לעשות חיבורים חשובים בין מבצע ברברוסה לבין מה שראינו ושמענו קודם במוזיאון: - בעניין מחנה קלוגה - רוב הקורבנות בו הם מוילנה שהועברו לאסטוניה במהלך חיסול הגטו וחלקם הקטן מקובנה. כשגיע לזעזוע וזעזוע נראה שליד אסטוניה כתוב שהיא "נקייה מיהודים". את קלוגה הקימו ב-1943 ומדובר על מערך שקם בקיץ לצרכי הנאצים. - עוד כדאי לדבר על ההיבט האנטי בולשביקי המושרש כ"כ באידאולוגיה הנאצית. א"א להגיע לגלריה 5 בלי לחדוש את זה שוב! לחבר לתולעת היהודית מהגלריה ה-1 שבעיניה סמל הקומוניזם מצד אחד וסמל הקפיטליזם מצד שני. חלק גדול מהדימויים האנטישמיים נגד היהודים המוצגים לגרמנים הם אנטי-קומוניסטים ותת-אדם ("אונטער מענטש"). עוד ניתן לחבר לאמירה מהנאום של היטלר בפני הרייכסטאג ב-1939 עליה הוא חזר כמה פעמים: "אם יעלה בידי היהודים בעלי הממון ... לא תהיה התוצאה בולשביזציה אלא השמדה של העם היהודי באירופה". ... שוב ניכר כאן הקשר בין יהודים לבולשביקים ואירופיזציה בתפיסת ההשמדה של היטלר. כאשר ננתח בסוף הגלריה ה-5 את פרוטוקול ועידת ואנזה נראה את ההתייחסות האירופאית. הדילמה של היהודים שנמלטו משטחי פולין הגרמניים לשטחי בריה"מ: הם היו צריכים להחליט אזרחי איזו מדינה הם? האם לקבל דרכונים סובייטים ולהתאזרח בבריה"מ? אלה שהתנגדו להתאזרח גורשו לסיביר (בערך 88,000), שם הם סבלו מתנאים קשים אמנם אך הם ניצלו. - הסיפור של יהודי ליטא: ליטא היא מדינה עצמאית עד יוני 1940. זו הסיבה שבויולנה התרכזו בתחילה פליטי תנועות הנוער (מרדכי אנילביץ' למשל) וראשי ההנהגה הפוליטית (מנחם בגין למשל). ההבדל הוא שראשי תנועות הנוער ברובם חזרו לשטחי הגנרלגובמן לחניכים שלהם, כי הרגישו שלא יכלו להפקירם. ההנהגה הפוליטית העדיפה להישאר בליטא, אלא שזו הפכה להיות סובייטית ביוני 1940. לאחר מבצע ברברוסה הרבה מהאליטה היהודית גורשה לסיביר. זה נתפס באותו זמן כשבר גדול, אבל בסוף זו הייתה הצלה גדולה. הליטאים קיבלו בחיבוק ונשיקה, לחם ומלח את הכובש הנאצי. הם היו חלק משורה של עמים שההשתלטות הבולשביקית הייתה מבחינתם קשה ובעייתית, ולכן הם ראו בנאצים סוג של פוטנציאל משחרר. היהודים נתפסו בעיניהם כמשרתי ותומכי הבולשביקים, מה שיצר ניכור וכעס שבאו לידי ביטוי בפוגרומים - הפוגרומ הליטאי של 6,000 יהודי קובנה ביום הפלישה כחלק מקבלת הפנים לנאצים. בגלריה 5 גם נראה פוגרום דומה על ידי האוקראינים, כי זו "אותה משפחה". גם האוקראינים קיוו שזה יעניק להם פוטנציאל לאומי, מה שלא התממש בסוף.]	כניסה
מדוע דווקא הפלישה לבריה"מ היוותה את אות	הגלריה מתחילה בתמונה גדולה שממחישה אף היא את מגמת ההרס והכתישה של הגרמנים בשטחי בריה"מ. ע"ג התמונה מוטבעת אמירתו של הגנרל פון פונשטיין, מפקד הארמיה ה-11, ב-20 בנוב' 1941: "מאז 22 ביוני עומדת האומה הגרמנית בעיצומו של קרב לחיים ולמוות ... השיטה היהודית בולשביקית חייבת להימחק אחת ולתמיד". האלמנט החזק בציטוט הוא היכולת של המבקר לראות ולהבין שמדובר כאן במלחמה אחרת - זוהי מלחמה טוטאלית ואידאולוגית של הנאצים נגד הבולשביזם שהעמיד על נס את השוויון, ומול הזיהוי המוחלט של היהודים עם הבולשביזם ועם הכרח המחיקה שלהם מהעולם. כמו כן, יש	

הפתיחה לרצח השיטתי? הזיהוי האידיאולוגי של היהודים עם הקומוניזם שנאו נפשם של הגרמנים, המספר הגדול של היהודים שנוסף להם, המיקום המרוחק, שכרון הכוח מהניצחונות הצבאיים בינתיים שחררו אצלם את הרסן, היהודים הם בעיה והפתרונות שנוסו עד כה (הגירה, גטאות) לא הניבו את התוצאה המבוקשת. עכשיו יש הזדמנות לפתרון סופי באמת טוטאלי. האם הייתה לחייל הגרמני בחירה? בניגוד למה שרובנו חושבים - צריך לדעת שהשרות בצבא הגרמני היה התנדבותי! עוד על דמותם של הרוצחים - מיהם?	כאן הזדמנות לממש את תורת הגזע ע"י מחיקת העמים הנחותים. לכן, רף האלימות עולה וזה נהיה טוטאלי וברוטלי. ההחלטה שהתקבלה היא לחסל את היהודים ("הפתרון הסופי" - ביטוי מכובס לרצח השיטתי) והמשימה הוטלה על עוצבות המבצע - האינזגרופן, שנכנסו לשטחי בריה"מ יחד עם הוורמאכט. יחד עם היחידות הללו מוקמת יחידת Pk = יחידת תעמולה שסופחה לוורמאכט והייתה לה כפיפות כפולה: מצד אחד, החיילים בה שירתו את ד"ר גבלס כחלק מהפרופגנדה הנאצית, מצד שני, הם היו לובשי מדים וחיילים לכל דבר. חלק מהתמונות שנראה בגלריה צולמו באופן יזום ע"י חיילים מהיחידה הזו לצורך יומני חדשות ועברו עריכה קפדנית מאוד של גבלס, וחלק צולמו ע"י חיילים בודדים באופן ספונטני, כחלק מאופנה כזו של צילומי חיילים (כמו בוורשה למשל), וחלקם גם עברו צנזורה. השטח האדיר נכבש בחצי שנה ע"י ארבע ארמיות בשילוב יחידות האינזגרופן. בתחילה נשלחת פקודת הקומיסרים שהיא להרוג את המפקדים הרוסיים ואת אויבי הרייך (יהודים). כשפונים שמאלה בגלריה ישנו קיר שבמרכזו 2 סרטים ומימין לו שני פאנלים של תמונות ומשמאל תמונה אייקונית גדולה של חייל יורה על אם ובנה. פאנל התמונות ה-1 מימין צולם ע"י חיילי ה-pk בעיירה ישונובקה במחוז ביאליסטוק. בתמונות נראים גברים יהודים שנלקחו להשמדה ביולי 1941 ותמונות מכמירות לב של צילומי הקריעה והפרידה מהנשים והילדים. פאנל התמונות ה-2 מימין הוא של לא יהודים שנרצחו. לא ידוע מיהם האנשים ומהו מקום הרצח. במרכז הקיר - 2 סרטים כשמתחתם מפת התקדמות 4 יחידות האינזגרופן, ומימין לה כרזה מאוק' 1941 עם הפקודה שהופצה לחיילי היחידות הגרמניות שפעלו במזרח, כדי "לעודד" אותם לטפל בבולשביזם ובמייצגיו היהודיים. סרט על רצח יהודי העיר ליפאיייה בלטביה: צולם ע"י חייל חיל הים הגרמני בשם ריינהרד וינר שהזדמן למקום. ב-29 ביוני נכבשה ליפאיייה שהייתה עיר נמל וביולי כבר פרסמו הגרמנים צווים לסימון על החזה והגב ועל התייצבות לעבודה. זה היה חלק ממהלך רמיית והטעיית היהודים כי נאמר להם שהם כורים מחפרות אנטי-טנקיות, ובסופו של דבר הם כרו לעצמם את הקברים ונרצחו. חלקם נלקחו לבית סוהר, וב-8 וב-9 ביולי הם הוצאו בכוח ממנו ונרצחו בחוף הים הבלטי (וינר שצילם את הסרט במצלמתו הפרטית העיד בגרמנית בבית ברל בארץ. העדות שלו התאימה באופן מדהים לסרט). סרט על רצח יהודי העיר שאוולי בליטא: ב-28 במרץ 1941 הובאו יהודי שאוולי ליער קוז' הסמוך והקריין של חיילי ה-pk אומר: "הבטלנים היהודים בעת חפירת הבורות" (שוב חיבור לתעמולה הנאצית על חוסר הפרודוקטיביות של היהודים). רואים בתמונות את האליטה של יהודי העיר ויד ושם עשו ככל יכולתם כדי לתת להם פנים ושמות: הרב נחומובסקי נראה גלוי ראש, הרב רבינוביץ' נראה חצי עירום, אליעזר איליה פן, שמעון רוזנברג ועזריאל אברמוביץ' שהיו אינטלקטואלים מראשי הג'וינט בעיר. תמונת האייקון של חייל מכוון רובה לאישה מחזיקה ילד. היא צולמה בעיירה איונוגורוד באוקראינה ב-1942, על ידי חייל פרטי שכתב מאחורה: "העיירה איונוגורוד, אקציה ליהודים 1942" ושלח אותה למשפחתו בצירוף מכתב. השאלה כיצד התמונה הזו הופצה? אנשי המחנת הפולנית "ארמיה קריובה" שפעלו תחת הוראות הממשלה הפולנית הגולה, עסקו בהפצת מידע לבעלות הברית. זאת באמצעות השתלת אנשים שעבדו במשרדי הדואר בצנזורה הגרמנית, מתוך כוונה לצלם חומרים מרשיעים שעברו תחתם ולפרסמם. הצילום הזה נלקח על ידם מהמכתב של אותו חייל, יצרו ממנו העתק ושלחו אותו לבעלות הברית. מימין לתמונת האייקון פאנל צילומים נוספים מרצח יהודי ליפאיייה: הרצח הזה בוצע במשך 3 ימים בחנוכה (יש דיון במחקר האם זה מקרי או שזה נעשה במכוון והיה קשר בין מועדים יהודים לבין פרעות הנאצים - הגירוש הגדול מוורשה בתשעה באב, אירועי רצח רבים ביו"כ וכו'). כיצד הגיעו הצילומים ליד ושם? בזכות דוד זיבצון שחי בעיירה הזו [לשוער של הבית שבו גר קראו רוברט סדולס. כשהיהודי ליפאיייה הועברו לגטו רוברט אמר לו שאם יהיה קושי הוא יהיה שם לעזור לו. דוד עבד במשרדי הס"ד כעובד כפייה והיה בעל מקצוע - חשמלאי. יום אחד הגיע למשרד בו עבד מי שביצע את האקציה וגילה 4 פילמים מלאים של צילומי הרצח. הוא החליט לגנוב אותם תוך סיכון חייו ולפתח אותם אצל חבר לטבי. אח"כ החזיר אותם למשרד. בהמשך לקח תיבת פח והטמין אותם במקום סודי. באוקטובר היו שמועות על חיסול הגטו ולכן דוד ואשתו פנו לרוברט והוא ואשתו יוהאנה העבירו אותם ובני זוג נוספים למקום מסתור. העובדה שרוברט נאות לעזור ליהודים עברה ליהודים נוספים ובסופו של דבר הם החביאו 11 יהודים שנותרו במחבוא עד לשחרור, מבלי לראות את יום, למשך תקופה של 500 ימים! אספקת מזון עבור קבוצה כל כך גדולה, ועוד בזמן מלחמה, הייתה אתגר ענק. חלק מהיהודים שהתחבאו במרתף היו בעלי מקצוע מיומנים. הם ביצעו עבודות תיקונים שאפשרו לסדולס להרוויח כסף נוסף בעזרתו שילם עבור המזון של הקבוצה. אחד מהיהודים החבויים, קלמן לינקימר (Kalman Linkimer), כתב יומן במשך תקופת המחבוא, בו תיעד את	התפשטות הרצח והפיכתו לטוטלית - מגברים בלבד עם בגדים לקהילות שלמות שמופשטות
--	--	---

אנשים רגילים? רובוטים? האם זו תוצאה של שטיפת מוח בלבד? בשנות ה-90 עלתה תערוכה בגרמניה בשם "פשעי הוורמאכט". התערוכה לראשונה ראתה גם את החיילים הרגילים כשותפים פעילים ברצח, ולא רק כעומדים מן הצד. הדבר יצר טלטלה אדירה בחברה הגרמנית ומהפך תודעתי!	החיים במקום מחבוא קטן וצפוף, בתנאים של לחץ ופחד תמידי מפני גילוי. באחד מהימים קיבלו מצלמה, והם צילמו את עצמם ואת מקום המסתור (נמצא באתר יד ושם). רוברט נהרג בהפצצות הצבא האדום במרץ 1945 ולמרות זאת אשתו המשיכה להסתיר את כולם. רק 30 מתוך כ-7,000 התושבים היהודים שחיו בלייפאייה לפני מלחמת העולם השנייה שרדו. מתוכם 11 הוצלו על ידי בני הזוג סדולס, שהוכרו מאוחר יותר כחסידי אומה"ע. כשנגמרה המלחמה במאי 1945 דוד הלך לחפש את התמונות בסוף המלחמה וכאשר מצא אותן נעשה בהן שימוש במשפטי נירנברג. צילומים מהעיירה מישוץ: ישנו דיון רציני כרגע בהנהלת יד ושם עליהם - מישו מהעיירה רוצה לתבוע את הסרת הצילומים, בטענה שזה לא נכון להראות אותם במוזיאון, כי זה מהווה חשיפה פוגענית בקורבנות שלא זוהו. הדברים האלה נמצאים בדיון כרגע. 4 יחידות האינזגרופן כללו כ-3,000 חיילים, כשהמוקד בגלריה בקיר הבא יהיה של יחידת C ולכן היא מסומנת במפה בחץ אדום (זו יחידה שפעלה באוקראינה הצפונית והמרכזית ונוהלה בפקודו של ד"ר אוטו ראש ומנתה כ-1,000 חיילים. היא הגיעה ללבוב ומשם נעה מזרחה עם התקדמות החזית) ההיגיון העיצובי היה שכך ניתן לעקוב אחר מסלול אחד של רצח שנעשה במשך 3 חוד' בלבד ולהבין איך הם עברו מעיר לעיר/עיירה ורצחו. בכל מפה המקום הרלוונטי מודגש באדום והמסלול עם התחנות מותווה לנו. מתחת לפאנלים: אלמנטים שמורכבים מיומנים, דו"חות מפקדי האינזגרופן ועדויות מוסמכות שנגבו מיד או לאחר זמן שעבר ממעשי הרצח. חשוב להדגיש שלא רק הם היו שותפים לרצח (הרי הם לא יכלו לבד לרצוח 1.5 מיליון יהודים) - "הנאצים ועוזריהם"... מעורבות האוכלוסייה המקומית הייתה משמעותית בביצוע הרצח. אין צילומים מבורות ההריגה ממש אלא רק עד איסוף הקורבנות וערימות החפצים שלהם. ייתכן שקיבלו הוראה שאסור לצלם ולפרסם כדי לשמור על ההטעיה והסודיות. לבוב: גם צילומי הרצח מלבוב בדיון עכשיו בשל העובדה שמוצגות תמונות מחירדות של אינוס נשים. הכיבוש הוביל לפוגרום נוראי, במהלכו הן נאנסו. לרוב גרמנים לא אנסו כי הייתה הקפדה על חוקי הגזע, אבל כאן הייתה תופעה ברוטאלית על ידי משתפי הפעולה בעיקר. טרנופיל, דוברומיל: הסובייטים (חיילי הנ.ק.ו.ד.) רצחו כי הגרמנים האשימו את היהודים ולכן ביצעו רציחות עונשין יהודים. בדוברומיל רואים חיילים סלובקים שביצעו בצורה פעילה את הרצח גם כן. בתמונה האמצעית ניתן לזהות חייל סלובקי מצמיד לאפו ממחטה כי לא יכול היה לסבול את הריח ... יש מקומות בהם הרצח בוצע ביום אחד בלבד והיה חיסול טוטלי של כל הקהילה, לרוב במקומות קטנים (למשל כמו אומן לובני). מתי הכוחות הסובייטים עזבו את הערים/עיירות הללו? השאלה הזו מתכתבת עם סיכויי ההצלה של יהודים. עם תהליך ה"אווזקאציה" (הבריחה לעומק המזרח) היו פחות ופחות יהודים ותושבים בכל אחד מהאזורים. אומן לובני: הרבה מדריכים עוצרים כאן ועוסקים בסיפור העיירה הזו כי התמונות שם מייצגות סיפור קלאסי של כל שלבי הרצח: איסוף אנשי העיירה, גזל הרכוש ע"י המקומיים, הליכה רגלית ממקום האיסוף לאתר רצח סמוך, הושבה, תצלומי זום אין על היהודים המקובצים ומצלמים מתוכם דמויות בזמן שהם יושבים באיסוף והתהליך כולו פרט להמתה, כי שם נוצר התיאור. מי שצילם את התמונות הוא צלם PK שאנחנו יודעים את שמו (האלה). הרצח בעיירה זו בוצע באוק' 1941 בערב יום כיפור. העיירה הזו מחריגה אותנו מהקונטקסט של התאריך כי זה אחרי באבי יאר, שם הרצח התבצע בספט'. כאשר הסתיימה העבודה במוזיאון הייתה התלבטות גדולה איזה צילום לשים על כריכת הספר של המוזיאון, בחרו בצילום של האם מחזיקה את בנה מלובני. זו החלטה לא ברורה מאלה, משום שנאמר לנו מראשית הסיור במוזיאון שאחד מהעקרונות המשמעותיים הוא חילוף הפנים והשמות של הקורבנות והניצולים. את האישה הזו אין סבירות שאנחנו נזהה אי פעם, וזה קשור להיבטים אחרים: ניתוח בסיסי: לאישה יש שני ילדים, ילד גדול וילד קטן בזרועותיה. ברובד התחתון אנחנו רואים את ההודעה (חובת התייבות: כתובת, לבוש חם ל3 ימים). היהודים ביצעו את ההנחיות. רואים את האם עוטפת את הילד שכבה אחר שכבה, מחבקת את בנה בחיבוק הדוק. רואים שהילד מפנה מבט לצלם בביטוי של כעס, פחד, התרסה. האם הרבה יותר קרובה לצלם והיא מכונסת בתוך עצמה, עסוקה בהרהורי כשהילד בזרועותיה. אנחנו יודעים את הסוף למרות שהצלם לא צילם את הרצח - דקות מרגע התצלום הזה היא הולכה לעבר הבור ונרצחה. למרות שאנחנו יודעים את סופה אי אפשר שלא להשתחרר מהמחשבה "מה עבר בראשה?" כדאי לעמת את התמונה עם הדו"ח מלמטה: הוצאו להורג 1,865 יהודים, קומוניסטים ופרטיזניים "ללא הפרעה". הניגודיות בין התמונה הקרה - רצח ילדים ונשים, אבל כתיבה בצורה רובוטית ולא אנושית. להדגיש שיש כאן היבט אידיאולוגי. הרוצחים המציאו לעצמם תירוצים בכדי להשתיק את המצפון. ויניצה, ז'יטומיר, בוגסלב	אינזגרופן C
---	---	--------------------

	באבי יאר: רואים תצלום צבע מוגדל מאוד של באבי יאר במכוון מתוך תפיסת עולם שאומרת שהשוואה לא התרחשה במסתרים ובשחור לבן. היכן שהיה ניתן המוזיאון העדיף צילומי צבע. שאר הצילומים נמצאים בעמודה מימין של באבי יאר והם מאוד קטנים ובשחור לבן. הצילומים הם חלק מאוסף מזעזע ונוגע ללב. אין לנו צילומי פנים לצערנו, אלא רק צילום של פריטים אישיים כמו מעיל, נעלי ילדים. זה מה שנותר לאחר מה שנגזל. באבי יאר שימש כאתר פיקניק בסופי שבוע והוא סמוך 10 ק"מ לעיר קייב. מאפיין בולט של הרצח שהוא מתבצע בקרבת מגורי האוכלוסייה. בסוף ספט' חיו בקייב 70,000 יהודים. לפני הפלישה חיו בה 150,000 והרבה ברחו או גויסו לצבא. הסיפור של באבי יאר הוא הסיפור של קייב שנכבשה ב-19.9.1941. זו הסיבה שאפשר לדבר על ה"אווזקאציה" (קגנוביץ') שהיה יהודי שעסק בפניו אנשי מפלגה ומפעלים שעברו לשטחים המזרחיים והשמורים יותר, לאחר מכן פונתה האוכלוסייה האזרחית. ליהודים היה קל יותר להתפנות כי הם ישבו בערים) ועל כך שהיה זמן לפינוי עד לכיבוש הגרמני. מי שנרצחו בבאבי יאר היו האוכלוסייה הנותרת: בעיקר נשים, ילדים וקשישים. ה nkvd הצליחו להפציץ אזורים שבהם היו גרמנים. הנאצים החליטו שכפעולת תגמול הם יוציאו להורג את היהודים. ב-18 בספט' תלו הגרמנים מודעות בעיר בהן הם ציוו על היהודים להתייצב במקום סמוך לעיר, ליד תחנת רכבת וליד בית קברות יהודי ונוצרי. מצד שני במודעה הם איימו על האוקראינים שלא יבצעו שוד של הרכוש היהודי. היו כאן שני אפקטים: האחד כלפי היהודים - ליצור הטעייה שהם יחזרו בהמשך לבתים שלהם כשהגרמנים שומרים להם על הרכוש, ומצד שני כלפי האוקראינים - לצ'פר משתפי פעולה. בבאבי יאר נרצחו בתוך יומיים בלבד 34,000 יהודים, מתוך 100,000 אנשים סה"כ שנרצחו באתר. התמונה בשחור לבן מימין: רואים חיילים עומדים מעל גבעה. היא צולמה ב-1943 ומי שרואים ישובים בתוך הגיא העמוק היו חיילים מפרויקט 1005 שהובאו במיוחד לצורך טשטוש ראיות. [נעמה ממליצה לספר כאן את העדות של דינה פורניצ'ובה, שהיא אחת העדויות היחידות שיש לנו על באבי יאר: היא הייתה נשואה ללא יהודי, ונולדו להם שני ילדים - בן 3 ובן שנה. היא החליטה להגיע לאתר כדי ללוות את הוריה. זו הייתה נקודת מעבר שהיא לא תיאררה לעצמה שהיא נקודת אל חזור. רק אחרי שהמוות ניבט לגנדי ענינה היא הבינה מה המשמעות. בשלב כלשהו היא ניסתה להימלט ולדבר עם אנשי האיינזצגרופה. היא הראתה להם את המסמכים שבידה. שם המשפחה שלה מסתיים עם 'צ'ובה וזה לא יהודי. בהתחלה הם התלבטו מה לעשות איתה ועם ילדיה, האם לשחרר אותם או לא. איש הס"ס אמר שצריך לרצוח גם אותם למרות שהם לא יהודים כי הם ראו את הכול! המבצע הוא "גהימה" כלומר אמור להישאר סודי. ברור שההיבט הזה בעייתי וקשה מאוד לשמור על סודיות. הסיפור שלה מאוד מסועף ומטלטל: היא הועמדה על סף הבור ונפלה לתוכו כשהיא פצועה. במקומות רבים שלחו שוב את אנשי האיינזצגרופה על מנת לוודא שכולם מתו. היא נשכבה שם וראו שהיא עוד נושמת. לכן הם ירו בה שוב והיא לא השמיעה הגה. הסיפור המשיך כשהיא נמלטה משם פעמיים והצליחה להישאר בחיים, אך ללא ילדיה]. חשוב לדבר כאן על נקודת ההפשטה וגזל הרכוש. יש לו כמה היבטים: 1. מצד האוכלוסייה המקומית שעשתה שימוש בגזל בהרשאת הגרמנים. למרות שאח"כ נשמע הנאום של הימלר בפוזנן שאמר שהם מעולם לא גזלו ומי שגונב יירצח, זה לא היה נכון בכלל. מקומות הרצח הללו הפכו להיות עם מניעים כלכליים משמעותיים. את הדברים הטובים ביותר שלחו לגרמניה ודברים אחרים נמכרו באותם המקומות. 2. המגמה של הנאצים לא הייתה להשפיל את היהודים כאן, אלא להיפטר מהם. הם הבינו שאם לא יהפכו את המסה הרצוחה לדה-הומנית, הם לא יצליחו לתפקד אח"כ. הם ראו את הדם והמוח הניתז והייתה קרבה גדולה לנרצחים. לכן, כדי למנוע את הפגיעה הרגשית-נפשית הם רצו שיראו בקורבנות היהודים בשר ותו לא, רצו בשלילת הזהות. הדבר לא צלח ושיטת הרצח התחלפה בשיטות אחרות בהן יחפשו הגרמנים את המרחק בין הרוצח לנרצח (הימלר עצמו כמעט התעלף בביקור שלו במינסק כשראה את הרצח. לכן גלובוצ'ניק קיבל הוראה למצוא חלופה וכך נוצרו מחנות "מבצע ריינהרד"). זהו יער המרוחק כ-10 ק"מ וממוקם דרומית לוויילנה שהפך לאתר הרצח המרכזי לרובנות יהודים. לאחר מצוד אכזרי הובאו הקורבנות מוויילנה ומסביבתה ברגל, ברכב או ברכבת לעיר. רכושם נבזז והם נרצחו ביריות בידי הגרמנים ושיענייהם הליטאים. בודדים נחלצו מבורות הירי, וגם מאלה רובם נתפסו ונרצחו. רק מעטים שרדו. מיולי 1941 ועד יולי 1944 נרצחו בפונאר יותר מ-70,000 בני האדם, רובם המכריע היו יהודים. הכניסה לפונאר אמורה להשמיע סוף את הקול היהודי בנושא הרצח בבורות. אפשר בקלות להיגרר לדבר רק על העולם של הרוצחים, אך אנו רוצים לדבר על הקורבנות הנרצחים. לכן, בחרו את פונאר והפכוהו לסמל לפי האלמנטים שנמצאו: - בור ואבנים שהובאו במיוחד מהיער. - מעל הבור צילומים של ה-pk, ובחלקם חשיפת הבור בפונאר לאחר המלחמה. [הרחבה: גם פונאר היה מקום של פיקניקים טרום המלחמה. הסובייטים החליטו להקים שם מאגרי דלק, ומה שרואים זה את הבורות שהקימו הסובייטים למאגרי דלק ואת השימוש שנעשה בהם על ידי הנאצים לרצח של יהודי וילנה והסביבה (כאן לא היו צריכים היהודים לחפור את בורות הירי בעצמם). האיש שעומד בסמוך לקבוצה הוא המרצח הליטאי. נאמר ליהודים לשים את החולצות על ראשיהם. כך בוצע הרצח הראשון של הגברים, כמו שראינו בליפאיה. בכל הצילומים, גם המתחלפים, רואים גברים יהודים. אלה צולמו ביולי 1941 בתקופת החטיפות. הם הועמדו בתוך הבור וכל פעם 10 אנשים נלקחו ונרצחו].	חלל פונאר
--	---	-----------

	- סרטים ובהם עדויות של דינה בייטלר שהייתה ילדה בת 7 שהצליחה להימלט ושל שלום שורנזון שהספיק לתת עדות לספילברג ב-1957 ולצערנו אח"כ קיבל אירוע מוחי. ניסו ליצור הקבלה בין העדות שלו לבין התמונות שברקע שהן אותנטיות וצולמו ע"י הגרמנים. - התצלום המשפחתי של משפחת אהרונוביץ' שנמצא בפונאר: חשוב לתת דוגמה פרטית על משפחה שבמקור הייתה מכפר סמוך לוילנה ובזמן המלחמה כבר גורשה לעיר. החוזק של התמונה הוא ברב דורות שלה: שני האנשים באמצע הם המחותנים, ההורים (בנימין שעסק בפרוות ורבקה) וילדיהם (שלצערנו לא זוהו בשמם). התמונה הגיעה לפונאר כנראה ע"י הדודה שלקחה אותה בכיסה, והיא נמצאה זרוקה באחד הבורות באתר הרצח ולכן בחרו להציגה. האדם שמצא את הצילום באחד מהבורות הוא שמעקע קאטשערגינסקי, שאשתו הייתה בת דודה של רבקה ולכן יכול היה לזהות אותם. הוא כתב בגו התמונה: "יהודים מאיגנלינה, משפחת אהרונוביץ', התמונה נמצאה בפונאר". שמעקע נמלט מהגטו ליער ב-1942 (לא עם אבא קובנר), חבר לצבא האדום והפך לפרטיזן. ביולי 1944 הוא חזר אל היער כשהוא משוחרר טרי והצליח לזהות חלק מהמצולמים בתמונה בשמם. כולם לצערנו נרצחו. [להרחבה נוספת: ביד ושם חיפשו באוסף דפי העד על המשפחה פרטים נוספים ומצאו שמישהו בשם ליאון קורב מרעננה מילא דף על רבקה אהרונוביץ', בין 1955-1957. החליטו כעבור 50 שנה להתקשר אליו ולמרבית המל הוא היה חי! במקומות קטנים אנשים כתבו דפי עד על כל הקהילה ולא רק על ההורים. היו אנשים שראו לעצמם ייעוד לכתוב על כולם והוא למשל מילא מאות דפי עד. רבקה הייתה בת דודה שלו. מסתבר שאבא של ליאון היה במחנה עבודה והגניב לרבקה פתקים דרך השומרים והם ניהלו התכתבות. בוויילנה היה שער בגטו וזה איפשר לשחד את השומרים הליטאים. רבקה סיפרה לו שזמן קצר אחרי הכיבוש בנימין נעלם ב"חפונעס" (חטיפות). כאן כדאי להראות את כתב היד של אבא קובנר בפנקס מימין. ב-20.7 רצו שמועות לא ברורות מה קורה עם החטופים לפונאר. אבא קובנר (שהיה איש "השומר הצעיר" שהתחבא במנזר) כתב בפנקס שלו באותם ימים: "מה קורה בפונאר?". המשפט הזה מבטא את אי הידיעה והניסיון לברר כדי שייזהרו. יותר מאוחר הוא כותב: "מה שמתרחש בפונאר - כל הדרכים מובילות לפונאר ופונאר זה מוות". מה שמוכיח שיותר מאוחר ידעו על הרצח. הסיפור של גטו וילנה הוא סיפור שקל לזכור אותו (6.9.1941 - 23.9.1943). רבקה גורשה לגטו והוא נסגר ונתחם. היא נתפסה בשלב כלשהו עם שני ילדיה לפונאר. קודם עברה לבית הכלא ללוקיסקי, ובעגלה נלקחה לאתר הרצח. היא עמדה על סף הבור וסיפרה שמה שקרה הוא שהיא הבינה שהילדים שלה מאוימים ובסכנה, ולכן החליטה לחבק אותם. היא נעדרה אוריינטציה, לא ראתה את היורים ולא ראתה שום דבר. לפתע נורו היריות ומי שספג את מטח הירי היו הילדים והיא נפלה איתם פצועה לבור. עוד היא סיפרה לאבא של ליאון שהיא נחלצה מהבור, חזרה לגטו וסיפרה את מה שקורה בפונאר! ליאון כתב בדף העד שהוא חושב שהיא נלקחה לאסטוניה ומשם נעלמו עקבותיה. עד היום לא נמצאה עדות מסודרת שמסבירה מה בדיוק אירע לה. ב-1961 במהלך משפט אייכמן, נשמעה העדות המרכזית על הרצח פונאר מפי ד"ר מקס דבורצ'ק (רופא שעבד בבר אילן וייעד את עצמו לחקר השואה): יום אחד הגיעה אליו אישה פצועה, שאמרה לו שפונאר הוא לא מחנה עבודה אלא רציחים של את כולם. תוך כדי ביצוע הניתוח שלה, הוא בוחן את פצע הירי ורואה שמחור הכניסה של הקליע יוצאות נמלים שהגיעו מיער פונאר. בעדות הוא סיפר שהוא יצא מבית החולים מזועזע כולו וצעק את האמת על פונאר. למרות הידיעה - ההיקלשות וההפנמה של המידע לקחה זמן! גדעון האוזנר התובע שאל אותו איך קראו לאותה אישה (הוא סיפר שהיו לה שני ילדים וזה ממש תאם לסיפור האישי של רבקה), והוא ענה שקראו לה פסיה אהרונוביץ'. אנחנו לא יודעים אם זאת היא או לא. ייתכן ששיבש את השם שלה. - בוויטרינה מוצגים סרט משמלת ילדה וכף מחוררת שנמצאו בפונאר. - היומן של קז'ימ'ז' סקוביץ' - היה עיתונאי פולני שהתגורר סמוך ליער פונאר וניהל יומן ע"ג דפים בודדים של לוח שנה ומחברות, בו הוא תיעד מידי יום את מעשי הרצח. לכן זהו מסמך אותנטי חשוב מאוד. הוא הצליח להחביא אותו בתוך בקבוקים בחצר ביתו. סקוביץ' נורה למוות ככל הנראה בידי ליטאים ביולי 1944, ימים אחדים לפני שחרור ווילנה. היומן שלו נמצא לאחר המלחמה וקטעים ממנו מוצגים בחלל הזה. - ממול השיר פונאר: חובר ביידיש ע"י שמעקע בגטו והלחן הוא של אלק ווילקובסקי, שחיבר אותו לתחרות שירים ב-1943 (יש סיפור מופלא מאחורי הלחן וכדאי לקרוא עליו באתר יד ושם - "מיתרי הלב" ובכאן11). אבא שלו היה רופא והוא הוסיף גם בית בפולנית. שמעקע הוסיף שני בתים ביידיש. השיר הוא שיר ערש של אמא ששרה לילדה על האבא שנעלם. ב-6/3/43 השיר הושר בגטו וילנה במופע. רבים פרצו בבכי לשמע השיר והעידו על עצמם שלא בכו על הילד שלהם שנרצח בפונאר ועכשיו הם בוכים. השיר הפך להמנון בגטו למרות שלא זכה בתחרות. יש לו עשרות ביצועים ביוטיוב. אלק שורד ועולה לארץ. בה הוא החליף את שמו לד"ר אלכסנדר תמיר. הוא הקים בית ספר למוזיקה בארץ). בשל חשיבותו רצו להביא את השיר במוזיאון בכתובתו המקורית ביידיש וגם בתרגומו העברי. השיר מבטא את הוודאות של הרצח בפונאר ל-1943 בין יהודי הגטו, לעומת אי הידיעה שמבטא קובנר ב-1941 בפנקסו.. הלגיטימציה לרצח ברחבי בריה"מ הובילה לרצח יהודים במוקדים נוספים בשנת 1941 מחוץ לבריה"מ. לכן המוזיאון מציג כעת את סיפור יהודי קראוטיה, סרביה ורומניה לפני שדנים בוועידת ואנזה. באפריל 1941 הקימו הנאצים בקראוטיה מדינה גרורה והציבו בראשה את תנועת האוסטשה. זמן קצר לאחר מכן פתחו האוסטשים ב"טיהור המדינה מיסודות זרים" - סרבים בעיקר, צוענים ויהודים. הפגיעה ביהודי קראוטיה הייתה קשה -	מוקדי רצח נוספים קראוטיה
--	--	--

האם הפיכתם של אנשים רגילים לרוצחים היא תוצאה של חינוך ושטיפת מוח בלבד? מי שחושב שזה עניין גנטי טועה ומטעה. השאלה אם הכל זה עניין של חינוך ובחינוך אפשר לעשות הכל? הסרט הנחשול	כ-2/3 40,000 יהודי קרואטיה נכלאו במחנות ריכוז שונים כשהאכזרי מביניהם היה יסנובץ, בו נרצחו המוני יהודים בעידודו הס"ס. בקיץ 1942 רובם נשלחו להשמדה באושוויץ-בירקנאו. - חאג' אמין אל-חוסייני מוזכר בקשר לקרואטיה מפני שב-1943 הוא ארגן דיוויזיות מוסלמיות בוסניות שלחמו במסגרת הס"ס בקרואטיה ובהונגריה (זאת לאחר שב-1939 נמלט לעירק, שם נטל חלק מרכזי בארגון המרד הפרו-נאצי באפריל 1941. לאחר דיכוי המרד גלה לגרמניה ושירת את מדינות הציר במלחמתם נגד בעלות הברית. חוסייני ניהל תעמולה ארסית נגד היהודים וניסה להשפיע על מדינות הציר להרחיב את תכניות ההשמדה גם למזה"ת ולצ' אפריקה). - תמונה של כוחות אוסטשה עומדים כשלמרגלותיהם הקורבנות שרצחו בקרואטיה וכן תמונה קשה של יהודי מבוגר שאולץ בכוח להסיר את טבעת הנישואין שלו במחנה יסנובץ' כחלק מגזילת חפציהם. סרביה הייתה חלק מיוגוסלביה ונכבשה ע"י הגרמנים באפריל 1941. ביולי פרץ בה מרד עממי בהנהגת גורמים קומוניסטיים שדוכא ביד קשה ובענישה אכזרית ע"י הגרמנים. הממשל הגרמני האשים את היהודים בקומוניזם ובהסתה למרד והוציא להורג את הגברים היהודים שהיו כלואים במחנות ריכוז. מרביתם נרצחו שם בין ספט' לדצמ' 1941. 8,000 הנשים והילדים רוכזו במחנה סימיישטב שליד בלגרד ונרצחו במהלך החודשים מרץ-מאי במשאיות גז. - התמונות הייחודיות על סרביה מוצגות בצורת סרט פילם. החוכמה הייתה למצוא גיבוי בין הדו"ח שנכתב ע"י הרוצחים לבין התמונות. רואים את הגברים מובלים עם אתי חריפה בידיהם עד תהליך וידוא הרצח. הפספוס העיצובי הוא שהתמונות הקשות הן קטנות ולא נגישות. שואת יהודי רומניה הרבה שנים לא דוברה מספיק ולכן יש רגישות רבה בנושא (מכונה "השואה השקטה") ואסור לפספס כשיש בקבוצה יוצאי רומניה. בקיץ 1941 פלשה גרמניה לבריה"מ. במהלך התקדמות צבאות גרמניה ורומניה בשטחי סרביה וצ' בוקובינה, פתחו השלטונות הרומניים, הצבא והז'נדרמיה, במסע רצח המוני של יהודים, בשיתוף האינזגרופה D והאוכלוסייה המקומית הרומנית והאוקראינית. עם השלמת כיבוש השטחים ביצעה רומניה ביוזמתה, בפיקודו של המרשל יון אנטונסקו, "טיהור אתני מקיף" ורצחני בקרב היהודים הנותרים. מאות אלפים מהם נרצחו הצעדות המוות לטרנסניסטריה, אזור שהעניק היטלר במתנה לרומניה. היהודים ששרדו את הגירושים, נוסף על המקומיים, רוכזו בגטאות ובמחנות עבודה. הרומנים ביצעו רצח המוני ושיטתי במחנות בוגנובקה, דומנובקה, פצ'ורה ועוד. בשנים 1940 - 1944 נרצחו באזורים שבשליטת רומניה כ-380,000 יהודים. עיקר הוויטרינה מוקדש לסיפור טרנסניסטריה: מוצגים מפה וסרט עדות העוסקים במוקדי ההרג בט' שכולל את בוקובינה, סרביה ומחוז דורוהוי. הסרט חשוב כי התמונות של הגירוש נדירות. בתמונה הגדולה למעלה, האדם מימין הוא מורה מקומי והרעיון ברומניה הוא להראות מוות כתוצאה מהרעבה ורצח ע"י הז'נדרמיה המקומית ובשיתוף המקומיים. הטבח ביאסי: בוויטרינה מימין וכל הרובד התחתון של הרצועה מוצג סיפור מחנה יאסי. זהו סיפור של טבח מקומי, איסוף ומאסר של יהודים, הטענתם על הקרונות והולכתם ב-3 מסלולים כדי להביא למותם הטוטלי. הם מתו כתוצאה מתנאי החיים הנוראיים בקרונות המוות. הטבח ביאסי הוא של גברים בלבד. מתכנניו ומבצעייו של "הפתרון הסופי" היו הגרמנים, האוסטרים ועוזריהם מקרב העמים הכבושים. בעיקר מאוקראינה ומהארצות הבלטיות. מרבית הרוצחים השתייכו לס"ס שמפקדיו היו לרוב אנשים צעירים בשנות ה-30 לחייהם. שני שלישי מהם היו בעלי השכלה אוניברסיטאית, מתוכם כמחצית בעלי תואר דוקטור בתחומי המשפט, הכלכלה, מדעי המדינה והפילוסופיה. בהתגייסם לשורות הס"ס ראו עצמם כנבחרי הגזע הארי ופעלו בתחושת שליחות היסטורית לשינוי פני האנושות ולעיצובו של "סדר עולמי חדש" בנוסחו הנאצי. הירתמותם מרצון לחיסול היהודים נעשתה מתוך מניעים אידיאולוגיים. לצד יחידות הס"ס השתתפו בפתרון הסופי גם יחידות משטרתיות גרמניות והוורמאכט. קופסאות הרוצחים: המבקר מוזמן לפתוח את הקופסאות השחורות (מזכיר את הקופסה השחורה במטוס), בהן נוסח הכתיבה הוא אחיד: מיהו האדם? תצלום שלו+תפקידו. החלק הימני קשור לביוגרפיה של אותו אדם והאלמנט השמאלי הוא יותר אישי. לדוגמה: קרל קרצ'מר שהיה קצין ומפקד כתב לאשתו וילדיו על המתרחש ואמר שזוהי חולשה לא להיות מסוגל לראות אנשים מתים: "הדרך להתגבר על הקושי הוא לעשות את זה כמה פעמים עד שמתגברים". אין צורך להתחיל לפרט על כל אחת מהדמויות, אלא כדאי לפתח את ההקשר האידאולוגי שהיה לכל האנשים הללו: ניתן לעמת את התפיסה של בראונינג בספרו "אנשים רגילים" (שחקר יחידת משטרה גרמנית של אנשים מבוגרים דווקא ממעמד בינוני) מול התפיסה של גולדהאגן בספרו "תליינים מרצון בשירות היטלר". הם היו בני אדם רגילים שהפכו לרוצחים וזה מעצים את הזוועה! זו הייתה מערכת שלמה ששמה לה למטרה - רצח! העובדה היא שמעמד והשכלה אינם מחסום לרצח. ההוכחה לכך היא שמבין הנאספים בוועידת ואנזה 9 היו דוקטורים! - בין וועידת ואנזה לבין שאת יהודי רומניה יש פאנל העוסק בכניסת ארה"ב למלחמה לאחר המתקפה היפנית בפרל הארבור ב-7 בדצמ' 1941. ניתן לשאול את התלמידים מה יקרה כעת לדעתם ומה חשיבות השלב הזה במלחמה ובשואה?	סרביה רומניה "לדמותם של רוצחים" וועידת וואנזה
--	---	---

כדוגמה לנרטיב הזה. אלא שיש המבקרים את הנרטיב הזה וסוברים שיש כאן עוד משהו עמוק יותר, רצוני ולא מובל כמו גולדהאגן.	ב-20 בינואר 1942 נערכה בפרבר ברחוב ואנזה בברלין, ישיבה בנושא הפתרון הסופי של השאלה היהודית. ריינהרד היידריך, ראש המשרד הראשי לביטחון הרייך ב"סס ויוזם הכינוס, זימן אליו נציגים ממגוון זרועות של השלטון הנאצי. היידריך מזמן את הישיבה ל-9/12 אך בשל אירועי פרל הארבור הישיבה נדחתה לינואר 42. <u>ישיבת זו שהתכנסה כחצי שנה אחרי תחילת הרצח השיטתי של היהודים בחזית המזרחית, נועדה לתיאום הרחבתו של הרצח והחלתו על כלל יהודי אירופה. כוונת הוועידה הייתה ליצור שיתוף פעולה והירתמות של כללים המשרדים והרשויות ברייך לצורך ביצוע התכנית שהוצגה בפני המשתתפים להשמדתם של 11 מיליון יהודים.</u> השם המקורי הוא ישיבה ולא ועידה. זו טעות שנתפסה (יש על כך מאמר של פרופ' מכמן). קופסאות האור של הוועידה מטרטן ליצור מעין שולחן וועידה. הגיעו למסקנה שאת שולחן ואנזה טוב יותר להציג ע"י עריכת שולחן והגדלת תמונות. להפנות תשומת לב למגוון המשרדים הממשלתיים שהשתתפו בוועידה - יש כאן את סוגי הנאצים: הנאצי האידיאולוג שירצח עד היהודי האחרון, ומצד שני את הנאצי הפרגמטי שחיפש איך להרוויח מהסיטואציה. כמו כן, חשוב לשרש דעה רווחת ומוטעית כי בוועידה התקבלה ההחלטה על הפתרון הסופי, אלא שכאן חשבו על ייעול הרצח ונעשו תיאומים משמעותיים בין משרדי הרייך. - מכתבי הזימון נמצאים בוויטרינה מימין. - מכונת הכתיבה: במקש השמאלי יש צלב קרס ומעל הספרה 5 יש את סמל ה"ס. חשיבותה היא כדי להדגיש את "הרצח מתוך המקלדת", כלומר ניתן לרצוח גם באמצעות הפקידות הנמוכה שהיה לא פחות אחראי לרצח השיטתי. כוח ההכרעה מצוי גם במקלדת והוא הורג לא פחות מהרוצח בבורות. - ממול ניצבת הטבלה המפורסמת בהגדלה, אותה הכין אייכמן לוועידה ובה מס' היהודים בכל מדינה. הטבלה מדגישה את ייחודיות השואה בשל הכוונה הטוטלית לרצח יהודים, עד האחרון שבהם. כדאי להפנות תשומת לב לאסטוניה שכתוב לצידה "נקייה מיהודים", לאלבניה שהיו בה רק 200 יהודים, לסיפור של הילד דניאל רחמים באי לרוס (אחד מאיי יוון שהנאצים שלחו במיוחד אנייה לאי בשביל לקחת אותו להשמדה באושוויץ) ולמדינות עם כמות גדולה של יהודים כמו רוסיה עם 5 מיליון. בריטניה וספרד. צרפת - המספר הוא 700 אלף. אבל בפועל היו פחות. יש שניסו להגיד שזה כולל את יהודי הקולוניות הצרפתיות, אך גם כאן החישוב לא מסתדר ולכן לדעת פרופ' מכמן מדובר בטעות. הרשימה לא אופרטיבית אבל בפועל הנאצים התרכזו ביהדות אירופה. יש כאן רצח עם שבוצע ע"י המדינה הכי מודרנית ומפותחת בעולם דאז (גז). רכבות. משתתפי הוועידה הם משכילים). רשת קורי עכביש ניצבת מלמעלה כדי לדמות לרשת הרכבות, לרשת ההטעיה, לרשת הטוטלית שנפרשה עפ"י אירופה, כשלאט לאט בדרכי רמייה והטעיה מצאו עצמם היהודים בתוך המלכודת. כעת יתחילו השילוחים מכל רחבי אירופה למחנות ההשמדה וזו המחשבה שתוביל אותנו לגלריה הבאה ...	קורי העכביש
--	---	------------------------